

Tilsynsrådet for Politiets utlendingsinternat, Trandum

Årsmelding 2022

Innhold

SAMMENDRAG	4
Del I. Generelt om Tilsynsrådet ved Trandum.....	6
1. Tilsynsrådets sammensetning	6
2. Tilsynsrådets mandat.....	6
Monitorering av tvangsreturer fra 1. januar 2023	7
Sekretariat for Tilsynsrådet	7
3. Tilsynsrådets aktivitet i 2022	7
4. Tilsyn ved Haraldvangen.....	8
5. Om Politiets eget tilsyn.....	9
Del II. Endring av praksis og oppfølging fra departementet	9
1. Overordnet om kritikk fra Tilsynsrådet og Sivilombudet	9
2. Generelt om departementets oppfølging	9
3. Nærmere om praksisendringer som er under etablering	10
Ulovlig, rutinemessig innlåsing	10
Begrenset adgang til friluftsområder	12
Begrensninger i bruk av PC, telefon og internett	13
Kroppsvitasjon som risiko for nedverdiggende behandling	14
Mangelfullt mattilbud og begrenset tilgang på kjøkken	16
4. Overføring av helsetilbudet til det offentlige	16
5. Utredning av at Kriminalomsorgen overtar driften.....	17
6. Regelverksarbeid	18
Del III. Fremsatte klager og øvrige problemstillinger	18
1. Begrenset aktivitetstilbud	18
2. Utelukkelse fra fellesskap.....	19
3. Bruk av håndjern ved konsultasjoner hos helsepersonell.....	19
4. Fellesklage fra de internerte og Politiets tilbakemelding på denne	20
5. Enkeltklager til Tilsynsrådet.....	20
Religiøs orientering og religionsutøvelse	21
Mangelfull oppfølging av øyesykdom	21
IV Annet	22
1. Uniformering	22
2. Påstander om rasisme	22
3. Røyk/snus	22

4. Røde Kors.....	22
5. Tilsynsrådets dialog med ledelsen på Trandum	23
V Avslutning: Et helhetlig perspektiv på forholdene ved Trandum.....	24
ENGLISH SUMMARY	25

SAMMENDRAG

Årsmeldingen for 2022 bygger på, og må sees i sammenheng med, årsmeldingene for 2020 og 2021. Tilsynsrådets vurderinger gjennom disse tre årene, fastholdes. Fortsatt finnes en rekke problematiske forhold knyttet til driften ved Trandum. Internatet bærer preg av å være langt mer fengselslignende enn formålet med interneringen skulle tilsi. Det er i år som i foregående år, nødvendig å minne om at grunnlaget for oppholdet ikke er at den internerte har begått straffbare handlinger. Videre mener Tilsynsrådet at det er rom for færre maktinngrep og lavere grad av kontroll uten at dette vil gå utover sikkerheten.

Særlig ser Tilsynsrådet med alvor på at utlendingsmyndighetene har videreført den rutinemessige innlåsing av de internerte på celler, som verken har lovhemmel, er hensiktsmessig eller forholdsmessig. Det er positivt at innlåsingstiden nå er noe redusert og at de internerte har fått økt tilgang til uteareal. Justeringene i innlåsingstiden er imidlertid begrensede, og de internerte låses fremdeles inn to ganger på dagtid. Tilsynsrådet legger til grunn at utlendingsmyndighetenes oppfølging av tidligere påpekninger når det gjelder å redusere innlåsing, ikke er avsluttet.

Tilsynsrådet vurderer fortsatt at begrensningene i de internertes adgang til egen telefon, internett eller PC fremstår som mangelfullt begrunnet og uten tilstrekkelig rettslig forankring. Føringerne fra departementet fra april 2022 om «umiddelbare tiltak» for å sikre de internerte økt adgang til kommunikasjon, er ikke fulgt opp.

Videre mener Tilsynsrådet at det er alvorlig at kroppsvisiteringen synes å være opprettholdt til tross for gjentatt kritikk, uklart formål og uten at det er etablert kroppsskannere som kunne ha redusert eller erstattet kroppsvisiteringen.

I 2022 har Justisdepartementet initiert flere prosesser for å sikre praksisjusteringer ved Trandum. I årsmeldingen redegjøres det nærmere for disse. Det er positivt at Justisdepartementet i større grad enn tidligere har igangsatt nærmere vurderinger av internatet. Samtidig gjenstår mye av gjennomføringen. Den 20. april 2022 ga departementet også føringer til Politidirektoratet om etablering av flere umiddelbare tiltak. Tilsynsrådet konstaterer imidlertid at flere av disse ikke har kommet på plass.

Det er positivt at Regjeringen i 2022 har besluttet, slik Tilsynsrådet over tid har anbefalt, å omorganisere helsetjenesten slik at denne nå legges under det offentlige tilbudet. Stortinget fattet 17. juni 2022 anmodningsvedtak om å få på plass omleggingen innen juni 2023. Tilsynsrådet anbefaler, som Helsedirektoratet har foreslått i sin utredning, at de internerte gis fulle rettigheter til helsehjelp etter pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 2.

Tilsynsrådet har også i 2022 erfart at internertes helsebehov ikke har blitt godt nok ivaretatt av det private legefirmaet Legetjenester AS. Selskapet sa opp kontrakten i august 2022, gjeldende fra og

med januar 2023. Politiet har i den forbindelse gjennomført anbudsprosess med sikte på å dekke legebehovet i 2023 inntil omleggingen er kommet på plass. Tilsynsrådet peker på at midlertidige løsninger er forbundet med risiko for lav kvalitet. Interneringer på Trandum må opphøre dersom løsningen ikke er forsvarlig.

Til sist nevnes at departementet vurderer en omorganisering som legger Trandum under Kriminalomsorgen. Politidirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet har fått frist til 1. juni 2023 til å utrede hvorvidt dette kan være en hensiktsmessig løsning. Tilsynsrådet har fremholdt at utredningen må vektlegge de internertes særlige situasjon samt de senere års påpekninger om at utlendingsinternatet på Trandum ikke skal være et fengsel.

Del I. Generelt om Tilsynsrådet ved Trandum

1. Tilsynsrådets sammensetning

Tilsynsrådet ble første gang oppnevnt av Justisdepartementet 28. mai 2008. I henhold til utlendingsinternatforskriften § 17 oppnevner Justisdepartementet leder, nestleder, medlemmer og varamedlemmer av Tilsynsrådet for en funksjonstid på to år. Antall medlemmer er ikke regulert i forskriften. Det fremgår av andre ledd, andre punktum at gjenoppnevning ikke bør skje mer enn to ganger.

Tilsynsrådets sammensetning har fra juni/juli 2020, og til og med desember 2022, vært slik:

- Lagdommer Pål Morten Andreassen (leder)
- Overlege Birgit Nanki Johanne Lie (nestleder)
- Kommunedirektør Christl Kvam
- Advokat Mads Harlem
- Lege Hanne Lossius (varamedlem)
- Psykologspesialist Heidi Wittrup Djup (varamedlem).

Begge varamedlemmene har vært innkalt til tilsyn samt til interne og eksterne møter. Ettersom det tidvis har vært noe forfall fra de faste medlemmene, har deltagelsen fra varamedlemmene sikret at Tilsynsrådet gjennomgående har hatt god representasjon. Varamedlemmene har også deltatt i diskusjoner og bidratt inn i Tilsynsrådets vurderinger. Etter anmodning fra departementet har samtlige seks vært positive til at oppnevningsperioden på to år ble forlenget ut 2022.

2. Tilsynsrådets mandat

Avgjørelse om internering treffes av domstolene. Det faller utenfor Tilsynsrådets mandat å vurdere selve grunnlaget for interneringen.

Tilsynsrådet skal etter utlendingsloven § 107, 9. ledd føre tilsyn med «driften av utlendingsinternatet og behandlingen av utlendingene som oppholder seg der». I utlendingsinternatforskriften § 17 er det angitt at det skal føres tilsyn med at «behandlingen av utlendingene skjer i samsvar med lovgivningen», hvilket også omfatter de internertes menneskerettigheter. Sentrale menneskerettigheter er EMK artikkel 3 (vern mot tortur, nedverdiggende eller umenneskelig behandling), artikkel 8 (rett til privatliv og familieliv), artikkel 9 (religionsfrihet), artikkel 10 (rett til ytringsfrihet) og artikkel 5 (rett til personlig frihet og sikkerhet). Av sistnevnte bestemmelse følger blant annet at gjennomføringen av interneringen må ha hjemmel i nasjonal rett. Konvensjonsbestemmelsen må videre forstås slik at interneringen skal reflektere at grunnlaget for oppholdet ikke er at den internerte har begått straffbare handlinger.

Tilsynsrådet kan ta opp kritikkverdige forhold med utlendingsinternatet og med overordnede myndigheter. Tilsynsrådet utarbeider årsmelding ved utgangen av hvert år.

Fra og med mai 2019 har Tilsynsrådet i økt utstrekning funnet grunn til å ta opp grunnleggende forhold ved internatet med overordnede utlendingsmyndigheter. I tillegg har det vært kontakt med andre instanser.

Monitorering av tvangsreturer fra 1. januar 2023

Ved lov av 11. juni 2021 vedtok Stortinget en ny bestemmelse i utlendingsloven § 107a om at Tilsynsrådet for Trandum også skal føre tilsyn med tvangsreturer.

I juni 2022 ble det avgjort at bestemmelsen skal tre i kraft 1. januar 2023. Den 13. juni 2022 ble det vedtatt forskrift om tilsynsrådet for tvangsreturer og utlendingsinternatet. I § 5 er det fastsatt at departementet «instruerer skriftlig om omfanget av tilsynsarbeidet og prioritering av særskilte problemstillinger av generell karakter». I brev av 20. juni 2022 ga departementet enkelte føringer, blant annet at tilsyn med om lag 20 tvangsreturer årlig vil være tilstrekkelig.

Tilsynsrådet har i tidligere årsmeldinger pekt på flere forutsetninger som må være på plass for å kunne gjennomføre en slik omfattende oppgave. Tilsynsrådet har i 2022 hatt dialog med departementet om dette. Praktiske hensyn har gjort at Tilsynsrådet også har reist spørsmål ved om ikke oppgaven, som er vesensforskjellig fra tilsyn på Trandum, bør profesjonaliseres fremfor at den utføres av medlemmer som er på verv ved siden av full yrkesaktivitet som vanskelig lar seg forene med monitoreringsarbeid på få dagers varsel.

Sekretariat for Tilsynsrådet

Med virkning fra januar 2023 vil Statens sivilrettsforvaltning (SRF) være sekretariat for Tilsynsrådet. Det er positivt at departementet har etterkommet Tilsynsrådets anmodning om dette. Sekretariatet vil styrke den faglige kompetansen i tilsynsvirksomheten. Det vil også bidra til å sikre kontinuitet, noe som ellers ikke er mulig når samtlige medlemmer kun har kortvarige verv. Sekretariatet vil derfor gjøre Tilsynsrådet mer effektivt, og de internerte vil lettere kunne henvende seg til rådet uavhengig av stedlige tilsyn. Sekretariatfunksjonen vil også kunne håndtere arkivering og personsensitiv informasjon på en mer tilfredsstillende måte.

Som ledd i at sekretariatsoppgaven forberedes, har Tilsynsrådets leder hatt møter med SRF. To ansatte ved SRF har også deltatt som observatører under tilsyn på Trandum høsten 2022.

3. Tilsynsrådets aktivitet i 2022

Antall internerte som har oppholdt seg samtidig på Trandum har i 2022 ligget på rundt 25-45 internerte. Belegget har vært høyest i siste halvdel av 2022.

Tilsynsrådet gjennomførte 2. mai og 24. oktober 2022 stedlige tilsyn ved utlendingsinternatet. 3-4 medlemmer fra Tilsynsrådet deltok. Det har ikke vært gjennomført tilsyn ved familieenheten på Haraldvangen hvilket skyldes få interneringer samt kort varsel forut for disse.

Tilsynsrådet har fra ulike hold mottatt ulike bekymringsmeldinger vedrørende de internerte, samt klager fra internerte som er tatt opp med Trandum.

En sentral del av Tilsynsrådets arbeid i 2022 har bestått i å løfte grunnleggende svakheter ved gjennomføringen av interneringen overfor departementet. Dette har vært viktig for å følge opp årsmeldingene fra 2020 og 2021.

Tilsynsrådet har gjennom møter og på annen måte blant annet hatt kontakt med Justisdepartementet, Sivilombudet, Nasjonal institusjon for menneskerettigheter og Røde Kors. I juni ga leder av Tilsynsrådet på forespørsel en orientering til en arbeidsgruppe i EU-kommisjonen i anledning en evaluering av Norges returprogram.

4. Tilsyn ved Haraldvangen

FNs konvensjon av 1966 om Sivile og politiske rettigheter artikkel 24, bestemmer at staten skal sikre barn en særlig beskyttelse «som dets stilling som mindreårig krever.» FNs menneskerettskomité konkluderte 14. november 2022 med brudd på bestemmelsen da Norge i 2014 internerte en to-åring på Trandum sammen med sine foreldre i 76 dager. Sentralt i avgjørelsen fra FNs menneskerettskomité er at forholdene på Trandum ikke er egnet for barn. Tilsynsrådet oppfatter avgjørelsen slik at FNs menneskerettskomité vurderte at statens tilbud om 70 000 kroner i oppreisning til vedkommende, ikke var tilstrekkelig til å reparere konvensjonsbruddet.

Fra 2018 har interneringer av barn skjedd ved Haraldvangen interneringssted i Hurdal. Tilsynsrådet har i 2022 ikke hatt tilsyn på Haraldvangen og har derfor ikke gjort nye vurderinger av stedet. Som regel får Tilsynsrådet kun få dagers varsel før interneringen finner sted. Dette er forståelig, men det gjør det vanskelig å gjennomføre tilsyn. Politiet har opplyst at det pr. 8. desember i 2022 har vært 5 familier med totalt 11 barn som etter pågrepelse har hatt opphold på Haraldvangen med varighet under ett døgn.

5. Om Politiets eget tilsyn

Politiets utlendingsenhet (PU) og Politidirektoratet (POD) har, etter blant annet påpekninger fra Tilsynsrådet, besluttet å gjennomføre interne tilsyn etter utlendingsinternatforskriften § 16 mer hyppig.

Den 9. og 10. juni 2022 ble det gjennomført tilsyn som var avgrenset til visitasjonsrutiner. Tilsynsrådet har fått innsyn i tilsynsrapporten av 15. juli 2022, men påpeker at denne ikke er publisert og offentlig tilgjengelig. Tilsynsrådet mener denne rapporten burde bli publisert og gjentar sine oppfordringer til politiet om å bidra til økt offentlighet når det gjelder forholdene på Trandum.

Del II. Endring av praksis og oppfølging fra departementet

1. Overordnet om kritikk fra Tilsynsrådet og Sivilombudet

I årsmeldingen for 2021 etterlyste Tilsynsrådet at departementet tok mer tydelige grep for å sikre nødvendige praksisendringer på Trandum. Etter initiativ fra Tilsynsrådet ble det holdt et møte i departementet 7. februar 2022. I oppfølgende brev av 15. februar 2022 ba Tilsynsrådet om at departementet prioriterer arbeidet som gjelder forholdene på Trandum.

I brev av 18. februar 2022 påpekte Sivilombudet at det er en «rekke kritikkverdige forhold ved utlendingsinternatet som både kan og bør håndteres gjennom umiddelbar praksisendring under gjeldende regelverk.»

2. Generelt om departementets oppfølging

I brev til Sivilombudet av 15. mars 2022 varslet departementet både «umiddelbare tiltak» og tiltak på lengre sikt. I brev av 20. april 2022 ga departementet føringer til Politidirektoratet for oppfølging av enkelte problemstillinger. Noen av disse ble beskrevet som «umiddelbare tiltak». Det ble i begynnelsen av juni 2022 besluttet at helsetilbudet skal legges inn under den offentlige helsetjenesten etter importmodellen.

Tilsynsrådet sammenfatter de grep som er besluttet og/eller varslet av departementet slik:

- a) Reduksjon av innlåsingstiden (umiddelbart tiltak).
- b) Økning av den totale tiden i friluft (umiddelbart tiltak).
- c) Økning av tilgang på kommunikasjonsmidler (umiddelbart tiltak).
- d) Undersøkelse av visitasjonspraksis (umiddelbart tiltak).
- e) Mattilbud (umiddelbart tiltak).
- f) Omorganisering av helsetilbudet.
- g) Utredning av at Kriminalomsorgen overtar driften ved Trandum.
- h) Vurdering av Trandum i et helhetlig perspektiv og etablering av en samlet fremdriftsplan.

Tilsynsrådet anser det som positivt at departementet har signalisert vilje til å ta nærmere tak i driften av utlendingsinternatet og mener derfor det er beklagelig at flere av disse føringene ikke er fulgt opp. Vi mener imidlertid at enkelte av føringene til Politidirektoratet burde ha vært tydeligere fra departementet og at det burde ha vært gitt tidsfrister for gjennomføringen av disse. Tilsynsrådet er også kritiske til at departementet i flere spørsmål ikke har vektlagt Sivilombudets vurderinger.

3. Nærmere om praksisendringer som er under etablering

Tilsynsrådet fastholder i all hovedsak vurderingene som fremgår av årsmeldingene for henholdsvis 2020¹ og 2021².

Nedenfor går Tilsynsrådet nærmere inn på de problemstillinger hvor departementet har gitt føringer og/eller varsel om endringer, jf. del II ovenfor. Hvorvidt de aktuelle føringene er fulgt opp og hvorvidt det trengs ytterligere justeringer i praksis, vil bli kommentert.

Ulovlig, rutinemessig innlåsing

Tilsynsrådet har i tidligere årsmeldinger i 2019, 2020 og 2021 redegjort for at innlåsing av de internerte på rutinemessig basis er ulovlig. Det er heller ikke en restriksjon som er nødvendig eller hensiktsmessig. Praksis bør omlegges slik at dørene til de internertes rom er ulåste, men med mulighet til også å kunne låse døren fra innsiden.

Sivilombudet har gitt uttrykk for det samme som Tilsynsrådet. I brev til departementet 5. mai 2021 punkt 3.2 redegjorde Sivilombudet for sine vurderinger av dette på en grundig måte med henvisning til rettskilder. I departementets svar av 23. august 2021 ble Sivilombudets vurdering ikke kommentert.

Den 18. februar 2022 sendte Sivilombudet et nytt brev til departementet med krav om umiddelbare tiltak. Fra brevet gjengis:

Både Sivilombudet og Tilsynsrådet har pekt på manglende hjemmelsgrunnlag for dagens innlåsningspraksis på internatet. I tillegg til dette, kan ikke Sivilombudet se at utlendingsloven gir hjemmel til å midlertidig frata de internerte deres mobiltelefoner. Dette er vedvarende og alvorlige utfordringer ved driften av internatet, som trolig utgjør lovbrudd. Sivilombudet, Tilsynsrådet for politiets utlendingsinternat og en rekke nasjonale og internasjonale aktører har påpekt disse forholdene i en årrekke, uten at de nødvendige endringene har blitt innført. I påvente av en revidert utlendingsinternatforskrift mener Sivilombudet det er behov for en umiddelbar praksisendring som sikrer at internatet driftes i tråd med gjeldende rett.

Sivilombudet ber derfor departementet orientere om hvilke endringer som blir iverksatt på politiets utlendingsinternat, for å sikre at dagens praksis for innlåsing og tilgang til

¹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/e19229021ca74bee9f678d1b52b70f4b/arsmelding-trandum-2020.pdf>

² https://www.regjeringen.no/contentassets/e19229021ca74bee9f678d1b52b70f4b/arsmelding-for-2021_tilsynsradet-for-trandum.pdf

kommunikasjonsmidler avsluttes.

I brev av 15. mars 2022 imøtegikk ikke departementet Sivilombudets og Tilsynsrådets vurderinger utover en opplysning om at departementet har et annet syn. Det ble også informert om at innlåsingstiden ville bli redusert, jf. nedenfor. Sivilombudet fant grunn til å tilskrive departementet på nytt 3. mai 2022. Det ble her bedt «om en redegjørelse for departementets juridiske vurderinger om lovligheten av dagens innlåsningspraksis og rutinemessig inndragning av mobiltelefon på utlendingsinternatet.»

Departementet besvarte brevet 1. juni 2022. Departementet nøyde seg med å vise til et brev som ble sendt til Advokatforeningen 2. juli 2015 samt til å berøre et enkeltmoment, om sammenlignbare sektorer, som Sivilombudet hadde vist til i desember 2015. Svaret viser at departementets vurderinger er mangelfulle. De senere juridiske vurderingene som er gjort fra Tilsynsrådet og Sivilombudet ble ikke kommentert. I disse vurderingene er det dels pekt på at situasjonen på Trandum er annerledes enn i 2015. Det er blant annet fremhevet at utgangspunktet er at de internerte har bevegelsesfrihet innenfor rammen av frihetsberøvelsen, samt at restriksjoner må begrunnes individuelt og forholdsmessig. Ved lov av 20. april 2018 ble «fengsling» erstattet med «internering», hvilket reflekterer at grunnlaget for frihetsberøvelsen ikke er kriminalitet. Det vil være fullt mulig å oppnå nødvendig grad av orden og nattero på avdelingen uten at de internerte låses inne. Mildere metoder kan benyttes, for eksempel en retningslinje om at de internerte skal være på rommet om natta. Per i dag har Trandum seks våkne nattevakter som kan se til at en slik retningslinje følges. Innlåsing virker stigmatiserende og er en kilde til adskillig frustrasjon hos de internerte.

Tilsynsrådet legger ingen vekt på at det i en dom fra Oslo tingrett i dom av 7. desember 2022 er lagt til grunn at innlåsing «kan utledes av den myndighet som politiet er tillagt i utlendingsloven § 107 annet ledd». Synspunktet er uholdbart. Utlendingsloven § 107 annet ledd er en ren organisatorisk bestemmelse som fastsetter hvem som i dag har ansvaret for driften av Trandum. Bestemmelsen lyder slik: «Utlendingsinternatet er ikke underlagt kriminalomsorgen, men administreres av politiet.» At ordlyden starter med å fokusere på hvem som ikke har ansvaret, gjør det klart at dette er en organisatorisk bestemmelse og ikke en bestemmelse som gir rettsgrunnlag for vidtgående tvangsbruk fra politiets side. Det ble i dommen ikke problematisert at innlåsing er en restriksjon som bare kan være rettmessig etter utlendingsloven § 107 tredje ledd, hvilket forutsetter at det er nødvendig etter en individuell og konkret vurdering.

I brev av 20. april 2022 ga departementet følgende føring til Politidirektoratet:

Innlåsingstiden for de internerte har over tid blitt redusert. Departementet ber like fullt Politidirektoratet om å gå i dialog med Politiets utlendingsenhet (PU) for å sørge for ytterligere reduksjon i antall timer i døgnet hvor de internerte er innelåst. Innlåsing innebærer et ytterligere inngrep i de internertes bevegelsesfrihet utover det som ligger i interneringen, som i noen grad kan være nødvendig utfra ressurs hensyn sammenholdt med

sikkerhetshensyn. Utenom nattetid kan imidlertid ikke ressurs-hensyn alene begrunne innlåsing av de internerte.

Tilsynsrådet anser det som positivt at departementet ba om ytterligere reduksjon i antall timer i døgnet hvor de internerte er innelåst. Selv om det ikke er presisert i brevet, legger vi til grunn at departementets føring om redusert innlåsingstid også gjelder helger.

Ifølge e-post av 14. november 2022 fra Trandums ledelse har innlåsingstiden vært:

- Hverdag: kl 21.15 – 07.30, samt kl 11.00 – 11.30 og kl 18.00 – 18.30
- Helg: kl 21.00 – 10.05, samt kl 14.30 – 15.15

Fra og med 14. november 2022 er disse tidene justert til følgende:

- Hverdag: kl 22.00 – 07.15, samt kl 11.00 – 11.30 og kl 18.00 – 18.30
- Helg: kl 21.00 – 10.05, samt kl 14.30 – 15.15

Selv om reduksjonen i innlåsingstid er et steg i riktig retning, mener Tilsynsrådet at den er langt fra tilstrekkelig. Reduksjonen kan ikke anses som et tilfredsstillende korrektiv med tanke på den sterke kritikken som omhandler innlåsing av de internerte på Trandum.

Som det fremkommer av gjengivelsen av departementets brev, ble det gitt en klar føring om at ressurs-hensyn utenom nattetid «ikke alene kan begrunne innlåsing av de internerte.» I brev av 12. oktober 2022 til Politidirektoratet påpekte Tilsynsrådet at den fortsatte innlåsing på dagtid er i strid med føringene som er gitt fra departementet, og ba derfor Politidirektoratet avslutte innlåsingene på dagtid.

Tilsynsrådet legger til grunn at utlendingsmyndighetene ikke har avsluttet sin oppfølging når det gjelder føringene fra departementet om å redusere innlåsingstiden, både hverdag og helg.

Begrenset adgang til friluftsområder

Som Tilsynsrådet har påpekt i våre tidligere rapporter er bevegelsesfrihet og tilgang på frisk luft og aktivitet for de internerte forebyggende og helsefremmende for den enkeltes psykiske og fysiske helse. Det kan gi tilgang på viktig avveksling fra ellers monotone hverdager, samt opplevelse av mestring, mening og sosial kontakt. Dette er ikke bare positivt for den enkelte, men kan gi positive effekter på miljøet blant de internerte og i relasjonen til de ansatte. Dette kan i sin tur dempe frustrasjon og redusere risikoen for unødige konflikter.

Det er derfor positivt at departementet har bedt om at tiden i friluft økes. Denne føringen har blitt fulgt opp av Trandum. Kvinneavdelingen har nå fri tilgang til uteareal i hele tidsrommet de ikke er innelåst. Menn har fri tilgang på utearealene i cirka 4 timer på hverdager og 3 timer i helga.

Tilsynsrådet vil likevel påpeke at med tanke på at de internerte er innelåst nærmere 14 timer i døgnet i helgene, burde det legges opp til mer aktivitet og flere rekreasjonsmuligheter for å kompensere for den strenge praksis de ellers er underlagt.

Begrensninger i bruk av PC, telefon og internett

Menneskene som ankommer Trandum er ofte krisepreget og i en svært vanskelig situasjon. De fleste vil ha behov for sosial støtte og mellommenneskelig kontakt i det som for mange oppleves som en kaotisk og sårbar tilstand. De omfattende begrensningene internatet legger for de internerte når det gjelder mulighet for kontakt med nærstående og omgivelsene for øvrig, utgjør en stor tilleggsbelastning for de internerte og er en betydelig kilde til fortvilelse og frustrasjon. Det gjelder fortsatt begrensninger i de internertes adgang til å ringe via internatets fasttelefon. Ringetiden er som utgangspunkt 105 minutter per internert per uke, hvilket Tilsynsrådet anser som for lite.

Tilsynsrådet konstaterer at de internerte i realiteten ikke har tilgang til internett: Aktivitetssenteret har én stasjonær datamaskin. På denne er det kun tilgang til et begrenset utvalg nettsider. De faste tidene for bruk av aktivitetssenteret er 100 minutter 2 ganger i uka for kvinneavdelingen og 75-90 minutter for avdelingene for menn.

Utlendingsmyndighetene har ikke gitt tilfredsstillende begrunnelse for disse restriksjonene i bruk av telefon og internett. Det er vanskelig å se for seg at økt tilgang til slike kommunikasjonsmidler vil utgjøre en vesentlig sikkerhetsrisiko. I så tilfelle burde dette bli konkretisert og begrunnet i hver enkelt sak. Hensynet til orden og ro overfor øvrige internerte kan enkelt ivaretas ved retningslinjer som sier at bruken skal skje på eget rom eller på PC-sal som bør etableres.

Sivilombudet har på en grundig måte i brev av 5. mai 2021 redegjort for at utlendingsloven § 107 fjerde ledd bokstav b ikke gir hjemmel til å midlertidig frata de internerte deres mobiltelefoner uten en konkret, individuell vurdering av at dette er nødvendig og forholdsmessig. Som det fremgår i punkt 3 ovenfor ba Sivilombudet, som et umiddelbart tiltak, om at den ulovlige praksisen opphører i brev av 18. februar 2022. Det er urovekkende at departementet ikke har etterkommet dette. Tilsynsrådet kan ikke se at departementet har gitt en tilfredsstillende begrunnelse.

Det er positivt at departementet i sine føringer av 20. april 2022 har bedt om at de internertes adgang til kommunikasjon økes, men føringen er på ingen måte fulgt opp. Dette ble påpekt i brev av 12. oktober 2022 fra Tilsynsrådet til Politidirektoratet uten at dette har ledet til justeringer.

Under tilsyn 2. november 2020 fikk Tilsynsrådet opplyst at utlendingsinternatet ville se nærmere på restriksjonene som gjelder internettbruk mv. Ett alternativ som har vært under vurdering er å etablere en egen PC-sal. Tilsynsrådet er spørrende til at det fortsatt ikke, over to år senere, er tatt noen beslutninger når det gjelder dette. Som påpekt i årsmeldingen for 2021 fremstår dette som eksempel på en endringsprosess som stopper opp uten grunn. Dette skaper tvil om hvorvidt dagens

organisering av Trandum er hensiktsmessig. Manglende ressurser kan ikke forklare forsinkelsene. Det vises til den føring som departementet selv har gitt som et «umiddelbart tiltak» i brevet av april 2022. I brevet av 12. oktober 2022 minnet Tilsynsrådet Politidirektoratet om at det har et særlig ansvar for å se til at PU får avsatt de ressurser som skal til for å gjennomføre interneringen på en verdig måte. Å være mer romslig hva gjelder bruk av egen telefon og internett kan heller ikke sees på som en kostnad for internatet, og det er fullt mulig å prøve dette ut, uten at det først foretas årelange vurderinger og utredninger.

Kroppsvisitasjon som risiko for nedverdiggende behandling

Tilsynsrådet finner fortsatt grunn til å stille spørsmål ved om Trandum bygger på riktig terskel hva angår adgangen til kroppsvisitasjon. Dette gjelder selv om kroppsvisitasjonene skjer trinnvis. Som Sivilombudet har påpekt vil overtredelse av forbudet mot nedverdiggende behandling ved kroppsvisitasjon lettere kunne inntreffe ved utlendingsrettslig frihetsberøvelse.

I rapport av 15. juli 2022 redegjorde PU for det tilsyn som var gjort 9. og 10. juni 2022 med fokus på kroppsvisitasjon. Vurderingen til PUs tilsynsgruppe var at det i stor grad foretas konkrete vurderinger og at det oftere foretas ytre visitasjon, også ved førstegangsinnsettelser. Tilsynsrådet har ikke gjort en egen undersøkelse av i hvilken grad kroppsvisitasjonene fremstår som rutinemessige. Ut fra tilsynsrapporten side 9 forutsetter Tilsynsrådet at det i liten utstrekning gjennomføres visitasjon etter besøk, og at det i så fall er begrenset til ytre visitasjon.

Tilsynsrådets inntrykk er likevel at det fortsatt er noe uklart hva som er formålet med kroppsvisitasjonene og hvilke kriterier som ligger til grunn for vurderingen:

- For det første viser Tilsynsrådet til at det i PUs rapport datert 15. juli 2022, angis at spørsmål om ID-avklaring er et relevant formål for kroppsvisitasjonen. Tilsynsrådet vurderer at dette vanskelig kan opprettholdes etter nyere rettspraksis om terskelen for kroppsvisitasjon.
- For det andre viser Tilsynsrådet til oppsummeringen i PUs rapport av 15. juli 2022 hvor det fremgår at de ansatte har sprikende oppfatninger om hva som utgjør funn, og hvordan dette skal beskrives i rapporten.

Tilsynsrådet har tidligere påpekt at bruk av kroppsskannere vil fjerne/reducere behovet for kroppsvisitasjon. At et slikt mindre inngripende tiltak eksisterer, innebærer at det er vanskeligere å forene kroppsvisitasjonen med forbudet mot umenneskelig behandling i EMK artikkel 3. PUs rapport av 15. juli 2022 side 19 viser at utlendingsmyndighetene uten tilfredsstillende grunn har lagt dette alternativet til side:

- For det første er det angitt at dette er et «kostnadsspørsmål». Tilsynsrådet bemerker at manglende ressurser ikke er en gyldig begrunnelse når det gjelder inngrep etter EMK

artikkel 3.

- For det andre vises det til at Kriminalomsorgen har hatt varierende resultater og at det er uklart om det vil «dekke PUs formål med visitasjon.» Tilsynsrådet legger til grunn at det må forventes at kroppsskannere vil avdekke alle metallgjenstander som kan tenkes nytt til våpen eller selvskading. Det er alvorlig at Trandum gjentar jakt på ID-dokumenter som legalt formål for kroppsvisitasjon og som begrunnelse for ikke å anskaffe kroppsskannere.
- For det tredje viser ledelsen ved Trandum til at de ønsker føringer om dette fra POD. Til dette bemerker Tilsynsrådet at Politidirektoratet over lengre tid har blitt oppfordret til å ta tak i dette.

I juni ba Tilsynsrådet om en oversikt over antall visitasjoner og hvilke funn som ble gjort i perioden september 2021 til og med mai 2022. 30. juni 2022 redegjorde Trandum for at det var gjort 1254 visitasjoner. 312 av disse ble gjort som ytre visitasjon, og 942 ble gjort som to-trinns avkledning. Det ble i denne perioden loggført 8 funn:

- Diverse i lommer
- Sigaretter m.m. i lommer
- Funn av spisse gjenstander i metall
- Funn av penger
- Seddelbunke funnet i klær ifm. med visitasjon av klær. Rullet og plassert på en slik måte at de ikke ville ha blitt funnet ved overfladisk sjekk/klapping på klærne
- Funn av sigaretter, mobil og lighter
- Funn 2 sigaretter
- Funn av snusboks

Tilsynsrådet bemerker at det primært er de spisse gjenstandene i metall som kan brukes som våpen. Disse ville blitt fanget opp ved elektronisk kroppsskanning.

Ved brev til Tilsynsrådet av 7. november 2022 har Politidirektoratet svart at spørsmålet om bruk av kroppsskannere er under oppfølging med PU.

Ettersom ovennevnte blir kategorisert som «funn» antar Tilsynsrådet at disse gjenstandene kan ha blitt beslaglagt. Adgangen til å beslaglegge de internertes eiendom problematiseres ikke nærmere her.

Mangelfullt mattilbud og begrenset tilgang på kjøkkenet

Tidligere var det faste tider for de internertes måltider, slik at de internerte ikke hadde tilgang til mat utenom dette. Nytt i 2022 er at de internerte har tilgang til kjøkkenet og tørrmat i tiden hvor de ikke er innelåst på cellene. De har også egne kjøleskap på rom. De internerte får grønnsaker som tomat og agurk, og de tilbys blant annet halal-pålegg.

Mange av de internerte har i samtalene med Tilsynsrådet i 2022 – i likhet med tidligere år – klaget over maten. Tilsynsrådet bemerker at maten er lite variert, noe som særlig går utover de langtidsinternerte.

Det tilbys fortsatt ikke halal-kjøtt som varmt måltid. Tilsynsrådet anser det som uheldig at det fortsatt ikke har kommet justeringer når det gjelder dette. Tilsynsrådet viser til at departementet i sine føringer av 20. april 2022 under «umiddelbare tiltak» har angitt følgende:

Departementet legger til grunn at internatet kan tilby kost som er forenlig med alminnelig religiøs praksis blant de internerte.

Det er opplyst at de internerte tidvis, for eksempel sammen med Røde Kors, tar del i matlaging på kjøkkenet ved aktivitetssenteret. Tilsynsrådet etterlyser at det legges til rette for at de internerte oftere, og på en mer systematisert måte, tilbys matlaging som aktivitet også utenom besøk fra Røde Kors. Dette vil ikke bare bedre de ernæringsmessige forholdene ved Trandum, men også gi mulighet for positiv aktivitet. De internerte bør også gis mulighet til å varme opp middagsmat på kveldstid.

4. Overføring av helsetilbudet til det offentlige

I november 2019 ba Tilsynsrådet om at helsetilbudet på Trandum ble lagt under det offentlige helsetilbudet. Anbefalingen ble utdypet i Tilsynsrådets årsmelding for 2019 og særlig i årsmeldingen for 2020 punkt 5 side 22-31, hvor også enkelttilfeller av mangelfull helsehjelp ble beskrevet nærmere.

Den 17. juni 2022 fattet Stortinget et anmodningsvedtak om at overføringen av helsetjenesten «kan gjennomføres senest 1. juli 2023». Tilsynsrådet konstaterer at departementenes organisering og oppfølging ikke vil innfri Stortingets anmodning. Det private legefirmaet, Legetjenester AS, sa i august 2022 opp sin kontrakt. Under tilsyn på Trandum 24. oktober 2022 ble Tilsynsrådet informert om at det foreløpig ikke er etablert noen løsning for legetjenester på Trandum fra januar 2023. Tilsynsrådet sendte samme dag en bekymringsmelding vedrørende dette til departementet. Departementet svarte i brev av 30. november 2022 at det vil la seg gjøre å få på plass en midlertidig løsning som skal være tilfredsstillende.

Tilsynsrådet reiser spørsmål ved departementenes planlegging, utredning og gjennomføring av overgangen. Svakheterne ved at et privat firma ivaretar helsetilbudet er tidligere påpekt av

Tilsynsrådet. For det tilfelle at legetjenesten pr. januar 2023 ikke er fullt forsvarlig må interneringer ved Trandum opphøre.

I tilknytning til det offentlige tilbudet som skal etableres, gjentar Tilsynsrådet sine oppfordringer om å sikre at de internerte ved Trandum får tilgang til et tilfredsstillende psykologtilbud. Dette for å fange opp eventuelle alvorlige psykiske symptomer tidlig, avhjelpe akutte krisereaksjoner, forebygge forverring av eksisterende psykiske vansker, samt ivareta eventuelle eksisterende lidelser og behandlingsbehov. Som påpekt i tidligere årsmeldinger, vil tilgang på psykologfaglig kompetanse også kunne komme miljøet og de ansatte til gode, eksempelvis gjennom tiltak som fremmer det psykososiale miljøet og bidrar til å håndtere og/eller forebygge konflikter. Vi viser videre til at Sivilombudet ved flere anledninger har etterlyst en tydelig plan for hvordan internerte som er særlig utsatte, skal ivaretas. Helsedirektoratets utredning underbygger også at det er behov for økt kompetanse innen psykisk helsehjelp og traumehåndtering, herunder kompetanse på torturskader.

Tilsynsrådet viser videre til Helsedirektoratets utredning side 12 hvor det foreslås en endring i forskriften om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold i riket. Helsedirektoratet foreslår et nytt andre ledd til forskriften § 2. Dette lyder slik:

Rett til helsehjelp etter pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 2 gjelder fullt ut også for personer som er internert på utlendingsinternat etter utlendingsloven § 107. Dette gjelder uavhengig av vedkommendes oppholdsstatus.

Tilsynsrådet støtter dette. Internasjonale konvensjoner pålegger statene å yte helsemessig oppfølging til personer som de har frihetsberøvet. Dagens regulering rekker også vidt. Det vises til at de internerte har krav på den helsehjelp ansvarlig lege henviser til. Dette må sammenholdes med at ansvarlig lege i sine vurderinger etter helsepersonelloven må opptre «forsvarlig», hvilket ikke kan forenes med innvandringsregulerende hensyn. Dagens regulering er kompliserende og vil kunne medføre unødig byråkrati.

Tilsynsrådet minner også om at vi i våre tidligere årsmeldinger har påpekt at det ikke er i samsvar med menneskerettslige standarder at helsepersonell har en rolle i beslutningsprosessen om bruk av restriktive tiltak som isolasjon, jf. Mandelareglene artikkel 46 nr. 1. Dette bør hensyntas når det offentlige skal overta helsetilbudet.

5. Utredning av at Kriminalomsorgen overtar driften

Basert på behov for grunnleggende endringer i driften av Trandum, signaliserte departementet våren 2022 at de vil utrede overføring av utlendingsinternatet til Kriminalomsorgen. Etter anmodning fra departementet har Tilsynsrådet gitt et innspill til dette i brev av 31. mars 2022.

Tilsynsrådet pekte på at gjennomføringen av internering må hensynta at de internerte ikke har begått kriminelle handlinger, og at dette momentet isolert taler mot overføring til et organ som har frihetsberøvelse som følge av kriminalitet som sitt kjerneområde. Under tvil ga Tilsynsrådet likevel uttrykk for at det må legges mer vekt på at en slik omorganisering mest sannsynlig vil være til det beste for de internerte. Det ble i den forbindelse pekt på at Kriminalomsorgen operativt sett vil være bedre egnet til å drifte Trandum i tråd med rettslige rammer og våre anbefalinger. Herunder ble det vist til Kriminalomsorgens erfaringer med gjennomføring av åpne soninger, og at det kan være grunn til å tro at en omorganisering vil lede til en reduksjon i unødig maktbruk.

Tilsynsrådet understreket at det må gjøres helt klart at Kriminalomsorgen ikke vil få anledning til å utnytte bygningsmassen på Trandum til parallell straffegjennomføring. Vi påpekte også at det er viktig at den aktuelle omleggingen ikke forsinket det arbeid som gjøres eller pågår for å etablere nødvendige praksisendringer på Trandum.

Departementet ferdigstilte 24. august 2022 et mandat til Kriminalomsorgsdirektoratet som sammen med Politidirektoratet vil utrede omleggingen innen 1. juni 2023.

6. Regelverksarbeid

Departementet varslet i mars 2021 arbeid om endringer i regelverket som gjelder Trandum. Sivilombudet har etterlyst fremdriftsplanen for dette arbeidet uten å få dette.

Del III. Fremsatte klager og øvrige problemstillinger

1. Begrenset aktivitetstilbud

Utlendingsinternatet har en kvinneavdeling og tre ordinære avdelinger for menn. I store deler av 2022 var kun to av disse i bruk. Den tredje avdelingen som ble etablert høsten 2022 brukes til kortidsinternerings.

De internerte har enkeltrom med egne bad som inneholder vask, dusj og toalett. Det er TV på alle rom og hyller med plass til personlige eiendeler. I likhet med 2021 har flere av de internerte etterlyst et større utvalg av internasjonale TV-kanaler, noe Tilsynsrådet anser som et rimelig og oppnåelig tilbud som bør komme på plass.

Internatet har aktivitetssenter med eget spillerom, gymsal, hobby-/kursrom, treningsrom og muligheter for å se film. De faste tidene for bruk av senteret er 100 minutter 2 ganger i uka for kvinneavdelingen og 75-90 minutter 3 ganger i uka for menn. Det er rom for å benytte aktivitetssenteret utenom de fastsatte tidene dersom avdelingene ønsker dette. Aktivitetssenteret blir i tillegg benyttet ved diverse arrangement og ved tilrettelagt aktivisering av grupper eller enkeltinnsatte.

Det er også uteområde med luftegård og mulighet for fysisk aktivitet.

Trandum legger til rette for at Røde Kors kan utføre ulike aktiviteter sammen med de internerte, for eksempel vaffelsteking. Røde Kors har imidlertid ikke tilgang til aktivitetssenteret da dette vanligvis kun er i bruk på dagtid. En annet positivt tilbud er besøk fra Norges Musikkhøgskole.

Tilsynsrådet noterer at det synes å være en særlig utfordring å etablere aktiviteter som har en mening utover det å slå i hjel tid. Engelskkurs har vært forsøkt, men Trandum har opplyst at interessen for dette har vært lav, og at det derfor ikke er videreført. Enkelte internerte har etterlyst muligheten for å bli satt til meningsfullt arbeid, herunder å lage ting.

I likhet med tidligere år er Tilsynsrådet bekymret for at et begrenset aktivitetstilbud gjør oppholdet ytterligere belastende for de internerte, og da i særdeleshet for de langtidsinternerte. Lediggang og formålsløse dager kan skape frustrasjon og vansker i miljøet, både i relasjonene mellom de internerte, samt mellom internerte og ansatte/ledelse. Mangel på meningsfull aktivitet, rutiner og sosial kontakt kan virke opprettholdende og forsterkende på eksisterende fysiske og psykiske plager, og kan også føre til at den internerte debuterer med nye symptomer eller vansker (eksempelvis depresjon, forvirring, angst, tilbaketrekning og i ytterste konsekvens mer alvorlige symptomer som vrangforestillinger, selvskading og suicidalitet.). Et utvidet aktivitetstilbud, rutiner og meningsfulle gjøremål vil derimot virke positivt for den enkelte og komme det psykososiale miljøet til gode.

2. Utelukkelse fra fellesskap

Tilsynsrådet viser til tidligere vurderinger og minner om at utelukkelse fra fellesskap, herunder innsettelse på sikkerhetsavdelingen, må være «siste utvei». Det er sentralt at utlendingsinternatet identifiserer årsaksforhold og tilstreber rutiner som er egnet til å forhindre at internerte må innsettes på sikkerhetsavdelingen, samt at slike situasjoner evalueres i etterkant for å hente ut viktig læring. Praksis som kan forebygge eller redusere utelukkelse fra fellesskap bør vektlegges og arbeides systematisk med over tid.

Til og med februar 2022 ble det fattet et høyt antall vedtak om utelukkelse fra fellesskap ut fra smittehensyn. Tilsynsrådet viser generelt til årsmeldingen for 2021 når det gjelder slik utelukkelse, og har ikke særskilt vurdert problemstillingen på nytt for 2022.

3. Bruk av håndjern ved konsultasjoner hos helsepersonell

I årsmeldingen for 2021 ga Tilsynsrådet uttrykk for at bruk av håndjern under en gastroskopiundersøkelse var uheldig. Det ble videre reist spørsmål ved om bruk av håndjern under en tannlegekonsultasjon kunne være i strid med EMK artikkel 3. Det er ukjent om utlendingsmyndighetene gjorde noen oppfølging av dette.

Tilsynsrådet ba om en gjennomgang av praksis, og har i brev av 18. mai 2022 til Politidirektoratet anmodet om at håndjernbruk gjøres til tema under politiets egne tilsyn. I brev av 18. august 2022 har Politidirektoratet stilt seg positive til dette, og i brev av 7. november 2022 er det angitt at dette er under oppfølging med PU.

4. Fellesklage fra de internerte og Politiets tilbakemelding på denne

I mai 2022 signerte 9 av de internerte en fellesklage omhandlende forholdene på Trandum. Denne tok opp flere omstendigheter. Tilsynsrådet oppfatter det slik at det ble klaget over følgende:

1. At telefon og computere tas fra de internerte og at deres kontakt med omverden «is cut off».
2. At interneringen er «as a complete prison».
3. At de internerte innlåses både natt og dag.
4. Overdrevent sikkerhetsnivå.
5. Nakenvisiteringer i et rom med kamera på en ydmykende måte.

Ut fra Tilsynsrådets vurderinger synes det å være hold i klagen.

Tilsynsrådet har tatt opp status for behandlingen av klagen og hvilke orienteringer de internerte er blitt gitt om politiets klagesaksbehandling. 28. juli 2022 opplyste politiet at klagen fortsatt ligger til behandling i juridisk avdeling i PU. På det tidspunkt var syv av de internerte uttransportert.

Tilsynsrådet reiser spørsmål ved om det bør etableres et system som gjør at det kan gis raskere tilbakemeldinger til de internerte når de inngir formelle klager. Uttransportering vil kunne medføre at det blir vanskeligere å formidle tilbakemeldingen på klagen. Også ved vedtak om utelukkelse fra fellesskap reiser Tilsynsrådet spørsmål ved om klageadgangen er tilstrekkelig effektiv, jf. tidligere årsmeldinger. Dette gjelder selv om utgangspunktet for klagesaksbehandlingen er de alminnelige forvaltningsrettslige reglene, jf. utlendingsinternatforskriften § 11, slik Politidirektoratet har vist til i brev til Tilsynsrådet av 18. august 2022.

5. Enkeltklager til Tilsynsrådet

Det presiseres innledningsvis at Tilsynsrådet ikke er et klageorgan i den forstand at rådet fatter vedtak i enkeltsaker. Gjennomgående har Tilsynsrådet hovedfokus på den generelle praksisen på Trandum. Tidvis finner Tilsynsrådet likevel grunn til å gi merknader i enkeltsaker.

Religiøs orientering og religionsutøvelse

I februar 2022 mottok Tilsynsrådet bekymringsmelding om at en prest ved to anledninger ble nektet å medbringe nattverdselementer inn til en internert som ønsket dette. Trandums begrunnelse for nektelsen var forbud mot å medbringe mat/drikke. I ettertid har Trandum sterkt beklaget hendelsen idet nattverd må vurderes etter andre kriterier. Tilsynsrådet nevner likevel hendelsen som en påminnelse om at det er viktig at utlendingsinternatet tar hensyn til religionsutøvelse og religiøs orientering.

Under et av tilsynene på Trandum hadde Tilsynsrådet samtale med en kvinne på sikkerhetsavdelingen som hadde fått utdelt andre klær i forbindelse med innsettelsen. Hun opplevde det som ubekvemt å ikke ha tilgang til hijab som hun vanligvis bruker. Tilsynsrådet ber om at slike behov undersøkes og etterkommes så langt det er mulig.

Mangelfull oppfølging av øyesykdom

Under tilsyn 24. oktober 2022 klaget en av de internerte på manglende oppfølging av sin øyesykdom. Tilsynsrådet oppfatter klagen slik at klager mener at manglende oppfølging fra Trandum medfører risiko for at han kan bli blind på det ene øyet. Trandum har videresendt en redegjørelse fra Legetjenester AS til Tilsynsrådet. I tillegg har Tilsynsrådet fått oversendt journalopplysninger fra den internertes advokat.

Det er vanskelig for Tilsynsrådet å vurdere hva som var status for øyesykdommen da den internerte kom til Trandum i begynnelsen av september. Det er også vanskelig for Tilsynsrådet å vurdere hvorfor det var tidkrevende å få informasjon om hvilken behandling den internerte tidligere hadde fått. Ut fra dette anser Tilsynsrådet at det bør være Statsforvalteren, eventuelt Norsk pasientskadeerstatning, som eventuelt gjør nærmere vurderinger av om helsehjelpen var forsvarlig eller ikke. Tilsynsrådet har gjort den internerte, via hans advokat, oppmerksom på muligheten til å henvende seg til disse instansene.

Tilsynsrådet bemerker likevel at det virker å ha gått for lang tid, om lag halvannen måned, fra innkomst på Trandum til henvisning til Ullevål sykehus. Etter Tilsynsrådets vurdering, bør helsepersonell være kjent med at internerte som er avhengige av øyedråper må følges opp av lege med én gang, da det raskt må etableres trykkregulering for å unngå at synsnerven skades. Da det endelig ble tatt kontakt med sykehus, ønsket vakthavende øyelege den internerte til undersøkelse samme dag, noe som ble fulgt opp. Tilsynsrådet oppfatter journalnotat av 29. november 2022 fra Ullevål sykehus slik at synet på det aktuelle øyet er nærmest tapt, og det er påpekt at pasienten i halvannen måned ikke har fått trykkregulerende medisin.

IV Annet

1. Uniformering

Tilsynsrådet reiser spørsmål ved de ansattes uniformering. Maktutøvelse ligger i symboler og visuelle uttrykk, men også i «små» ting, som rasling med nøkler, som kan ha stor betydning for den internerte uten at den ansatte er oppmerksom på dette. Uniformering kan også øke avstanden mellom mennesker og påvirke de ansattes egne holdninger til de internerte. Dette kan ha negative konsekvenser for den maktubalanse som eksisterer mellom ansatte og internerte. Tilsynsrådet mener ikke at maktubalansen skal forsøkes fjernet, men det kan være grunn til å vurdere om omfanget av uniformeringen er nødvendig. Det kan eksempelvis skilles mellom de som arbeider ved sikkerhetsavdelingen og andre avdelinger. Tilsynsrådet viser til begrunnelsen for at ansatte på Haraldvangen er kledd i sivilt.

2. Påstander om rasisme

Det fremsettes tidvis påstander fra de internerte om at enkelte ansatte kommer med rasistiske bemerkninger mot internerte. Tilsynsrådet har ingen forutsetninger for å kunne vurdere de enkelte påstander, og kan således ikke ta stilling til sannhetsgehalten i disse. Det er likevel verdt å påpeke at slike merknader kommer jevnt og trutt fra ulike internerte til ulike tider. Dette underbygger behovet for å blant annet fokusere på holdningsskapende arbeid blant de ansatte, styrke evnen til å evaluere egen praksis og rolle, samt reflektere kritisk rundt egne holdninger til både internerte og maktubalansen som eksisterer.

3. Røyk/snus

I løpet av 2022 har Trandum etablert en ny ordning hvor det deles ut snus og røyk tre ganger ukentlig som de internerte disponerer selv. Tidligere var røyk eneste alternativ, som de måtte få enkeltvis av de ansatte under de begrensede luftteperiodene.

4. Røde Kors

Tilsynsrådet vurderer at besøksordningen til Røde Kors er et svært viktig bidrag inn i de internertes tilværelse på Trandum. I løpet av 2022 har Røde Kors gjennomført om lag 25 besøk, og de har således omfattende erfaring med og innsikt i de internertes situasjon på Trandum. De kjenner også godt til driften og etter hvert også de ansatte. Basert på Røde Kors sin omfattende kontakt med de internerte, mener Tilsynsrådet at det er viktig at utlendingsmyndighetene lytter til deres erfaringer og innspill.

5. Tilsynsrådets dialog med ledelsen på Trandum

Tilsynsrådet har gode erfaringer med dialogen med ledelsen ved utlendingsinternatet, og det legges godt til rette for rådet i forbindelse med tilsyn. Det er blitt gitt anledning til samtaler med ulike ansatte ved Trandum, i tillegg til samtaler med internerte. Dette har vært nyttig for Tilsynsrådet. Videre gir ledelsen saklig oppfølging og fremskaffer mange av de opplysninger som Tilsynsrådet etterspør.

V Avslutning: Et helhetlig perspektiv på forholdene ved Trandum

Tilsynsrådet gjentar sin hovedkonklusjon fra årsmeldingen for 2020 og 2021 om at Trandum har en mer fengselslignende utforming enn det institusjonen bør ha i lys av at grunnlaget for interneringen ikke er kriminelle handlinger eller straffegjennomføring. Institusjonens praksis har lagt seg på et sikkerhetsnivå som er for høyt, særlig i form av innlåsing og restriksjoner i kontakt med omverden.

Samtidig pågår det, som redegjort for i denne årsmeldingen, flere prosesser hvor grunnleggende endringer i driften av Trandum er under etablering. Dette er positivt selv om utviklingen trekker ut i tid. Tilsynsrådet vil fremholde at det i disse prosessene bør legges stor vekt på at grunnlaget for frihetsberøvelsen ikke er kriminalitet. Regelverksendringer bør holdes godt innenfor menneskerettslige standarder og på en måte som sikrer at behovet for restriksjoner vurderes på en konkret måte som er forholdsmessig for den enkelte internerte.

Ledelsen ved utlendingsinternatet har signalisert at de nå har større fokus på tilstedeværelse, miljøarbeid og samhandling med innsatte. Formålet med større grad av dynamisk sikkerhet er å redusere statisk kontroll, og på den måten bidra til større grad av frihet for de internerte. Tilsynsrådet anser dette som svært positivt. Et slikt perspektiv gir ikke bare bedre rammer for å redusere risikoen for nedverdiggende og umenneskelig behandling; det bidrar til å fremme den enkeltes verdighet og autonomi gjennom økt medvirkning og validering. Det bør være et mål i seg selv.

2. januar 2023

Pål Morten Andreassen

Birgit Nanki Johanne Lie

Christl Kvam

Mads Harlem

Hanne Lossius

Heidi Wittrup Djup

ENGLISH SUMMARY

In the annual report for 2022, as in the previous reports from 2020 and 2021, the Supervisory Board of Trandum expresses concerns that Trandum has a prison-like character. The Supervisory Board recalls that the basis for detention at Trandum is not criminal acts. Hence, the manner of detention must not have penal qualities. We highlight the following:

- In our opinion, locking the detainees in their respective cells, on a routine basis, is neither legal nor necessary for the purposes of the detention.
- It is poorly justified, and disproportionate, that the detainees do not have access to their own telephone, internet or PC.
- Body scanners will reduce or compensate body searches. The reasons why there are no body scanners in place, are not sufficiently justified.
- It is problematic that the range of activities for detainees is kept at a minimum.

However, there are several changes in progress. These might lead to fundamental changes in the conditions at Trandum if they are fully implemented:

- The Ministry of Justice and Public Security has given instructions to the National Police Directorate to establish new routines at Trandum with immediate effect. These include a reduction in the amount of time in which the detainees are locked up in their cells, in addition to an increased access to outdoor areas. Also, Ministry of Justice and Public Security has instructed that the detainees shall be given increased opportunities to communicate with the outside world through increased access to phones and internet.
- The Ministry of Justice and Public Security and the Ministry of Health and Care Services have decided to transfer the management of the health services at Trandum, which so far has been performed by a private company, to the Norwegian public health services. The Norwegian parliament has asked for this to be implemented in June 2023. The Supervisory board recommends, as the Norwegian Directorate of Health, that the detainees are given rights to public health services without limitations.
- The Ministry of Justice and Public Security considers to transfer the responsibility of Trandum from the National Police Directorate to the Directorate of Norwegian Correctional Service.
- The Ministry of Justice and Public Security are still considering to establish more appropriate regulations regarding how the detentions are implemented.